

Солодков В. Т., кандидат історичних наук, професор кафедри управління проектами загальнофахових дисциплін ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (м. Київ)

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ОСВІТЯН ЯК СПОНУКАЛЬНІ ФАКТОРИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

В статті йдеться про дослідження щодо готовності педагогічних кадрів України до євроінтеграції та орієнтацію викладачів і слухачів навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти (НЗ ППО) на соціальні цінності, що притаманні європейському освітньому співтовариству.

Ключові слова: європейський освітній простір, ВНЗ ППО України, соціальні цінності ППО, ціннісні орієнтації педагогічного персоналу.

В статье анализируется исследование о готовности педагогических кадров Украины до евроинтеграции и об ориентации преподавателей и слушателей учебных заведений последиplomного педагогического образования на социальные ценности европейского образовательного сообщества.

Ключевые слова: европейское образовательное пространство, ВНЗ последиplomного педагогического образования Украины, социальные ценности ППО, ценностные ориентации персонала, аккультурация

The article analyzes the results of the investigation of Ukrainian teaching staff's readiness for Euro integration as well as the teaching staff's and post-graduate students' orientations toward the social values of the European educational community.

Key-words: European educational space, Institutions of post-graduate pedagogical education, social values, teaching staff's value orientations

Проблема досліджувалась протягом п'яти років у загальноукраїнському, регіональному та соціально-груповому вимірах. В дослідженні брали участь слухачі та науково-педагогічний персонал навчальних закладів ППО України. За випадковою вибіркою у складі опитаних опинились респонденти, які репрезентували погляди освітян усіх регіонів:

- Західного (Івано-Франківськ, Львів, Хмельницький)
- Східного (Донецьк, Луганськ, Харків)
- Північного (Київська область, Суми, Чернігів, ЦППО)
- Південного (АР Крим, Херсон, Севастополь)
- Центру (Вінниця, Дніпропетровськ, Полтава, Черкаси)

Дослідження довело, що історична значимість інтерналізації європейського освітнього простору не вимагає додаткових доказів. Вона безперечна. Більшість викладачів України бачить у неї силу, що позитивно виявиться у розвитку зокрема вищої школи країни і готові сприяти цьому процесові. Серед мотивів, що спонукають освітян до активної участі у цьому історичному явищі, безумовно, є зацікавленість у європейській системі соціальних цінностей.

«Освіта, - за думкою фахівців, - повинна готувати сучасну ціннісно-орієнтовану особистість. Формування неадекватних часу цінностей стримує людину, скривлює її життєвий шлях та істотно знижує, іноді

перекреслює шанси на самореалізацію. Сучасна людина має усвідомлювати себе громадянином не тільки своєї країни, але й цілісного, все більш взаємопов'язаного світу. Тому вона має сприймати загальнолюдські цінності, жити і діяти на основі конструктивного, позитивного і шанобливого відношення до інших, хто відрізняється від власних і національних цінностей». Треба мати на увазі, що соціальні цінності не мають буття, але мають характер значущості. Соціальні цінності неможливо купити чи продати, але заради них варто жити. Вони виконують функції принципів, критеріїв, орієнтирів, регуляторів соціальної діяльності індивідів, є мірилом оцінок суспільного або соціально-групового життя і безпосередньо пов'язані із суспільними ідеалами. Останні реалізуються за широким спектром цінностей: моральних, ідеологічних, політичних, економічних, релігійних тощо.

У зверненні учасників Всеукраїнської наради ректорів педагогічних і класичних університетів з питань розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (вересень 2004 р.) визначені актуальні дії педагогічного співробітництва, які спрямовуватимуться на:

- нарощування зусиль щодо реалізації європейських принципів демократії і гуманізму в системі педагогічної освіти;

Питання педагогіки

• забезпечення подальшого розвитку педагогічної освіти до рівня, що достатній для підготовки вчителя нової генерації.

Спираючись на зазначене звернення, дослідники поставили завдання, яке давало можливість зосередити увагу респондентів на виявленні сутності європейської демократії шляхом оцінки її в порівнянні з американською й українською демократіями. Тим паче, нині українська демократія засобами масової інформації загнана у глухий кут, наче другорядне дитя. Тому й виникло таке запитання: «Яка

демократія Вам більше до вподоби: американська, європейська, українська, інша?»

Від відповідей на запитання залежало чи точно визначений об'єкт дослідження і чи мають прихильників ці позиції. Погляди педкадрів з'явилися лакмусовим папірцем, відлунням поглядів усього українського народу. Учителі не залишили сумніву в тому, що для них пріоритетним є європейська демократія (рис. 1). Їй віддали перевагу 68,3% респондентів.

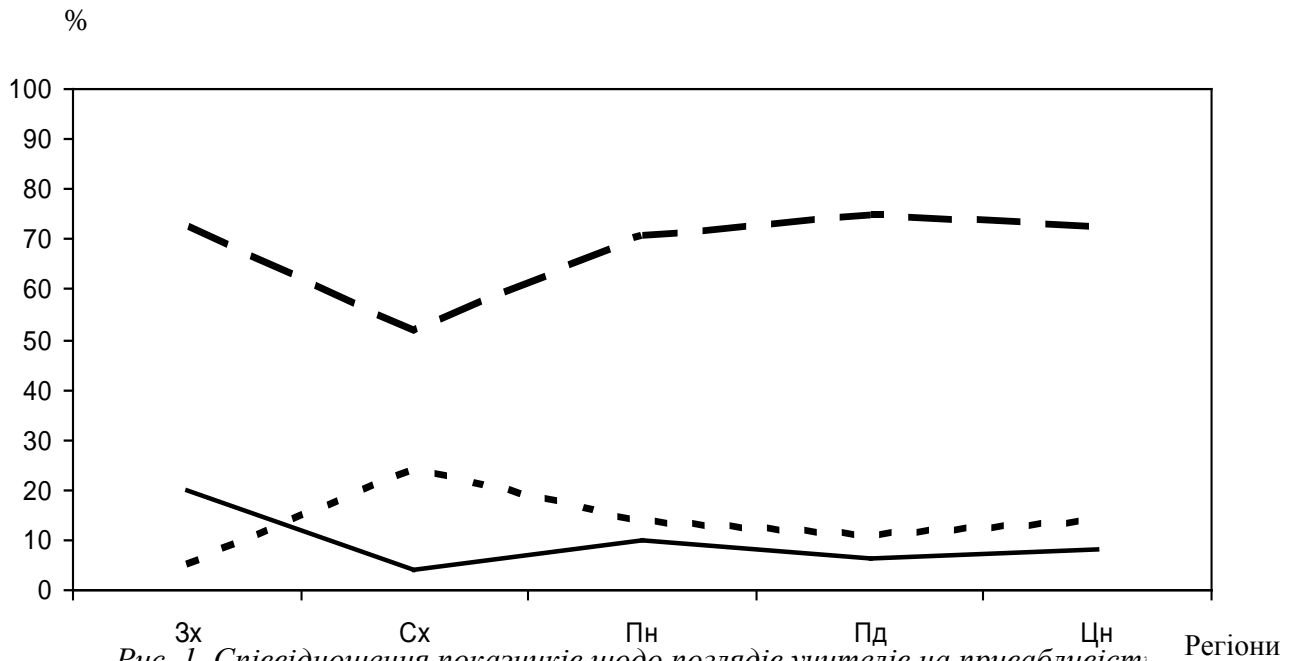

Рис. 1. Співвідношення показників щодо поглядів учителів на привабливість демократій (регіональний вимір).

Примітка:

— Європейська демократія;
 — Українська демократія;
 — Американська демократія

Найбільшу перевагу європейській демократії надають учителі Південного регіону (74,5%). Друге місце посіла українська демократія. Їй віддали голоси 13,4% опитаних. Особливістю є дуже позитивний погляд учителів Сходу (24,0%).

Американська демократія не одержала і 10% прихильників. Учителі Західного регіону показали більш високу повагу до американської демократії (20%), насамперед педперсонал Львівської області (23%). Найменшу привабливість має американська демократія для учителів Луганської (2,0%) і Херсонської (5,0%) областей.

Разом з тим, не визначились або віддали перевагу демократіям сусідніх країн 8,0% опитаних. Найбільше це стосується педкадрів Східного регіону (20,5%), особливо Донеччини (24%). Більш чітку

позицію мають учителі Львівської і Черкаської областей. Тут не визначились по одному відсотку респондентів.

Те, що педкадри України з великим відривом визнали перевагу європейської демократії над американською, є добрим знаком «європейськості» України. Нині Україна прагне Європи, визнає пріоритети демократичних цінностей Європи та ідентифікує себе з Європою.

З чим, насамперед, асоціюються західні, зокрема європейські демократичні цінності?

Відповідь відома — з правами особистості, серед яких головними є свобода слова, вільний вибір будь-якої діяльності, право на індивідуальну самопрезентацію, пріоритет індивідуального над колективним і т. ін. Для громадян країн з ринковою економікою, стрижнем якої є конкурентна

боротьба, цілком закономірна актуальність цих прав. Українське суспільство вступило у фазу активної реалізації принципів ринкових відносин у взаємодії з іншими країнами. Але ще спостерігається не зовсім адекватне сприйняття навколишнього середовища практично більшістю українського народу. Склалася ситуація, коли зруйновані попередні стимулюючі моральні цінності, правила економічної і політичної «гри», однак і соціальні цінності цивілізованих країн Заходу ще не зайняли домінуючого місця як нормативні регулятори поведінки українців.

Звідси природним є бажання виявити сприйняття учителями основних демократичних цінностей Європи як найголовнішого здобутку людства.

Під час підготовки та проведення дослідження рефрен був зроблений на основні демократичні символи: «слово», «право», «інтерес». Завдання респондентів полягало у тому, щоб визначити єдину демократичну цінність, яка найбільше їх приваблює. На вибір пропонувалися три позиції, що є визначними в країнах Заходу.

Пріоритети демократичних цінностей, за поглядами опитаних, розподілилися наступним чином:

- відсутність заборони на свободу слова — перше місце (36,7%);
- відсутність заборони на будь яку діяльність — друге місце (27,8%);
- перевага індивідуальних інтересів над колективними — третє місце (26,0%).

Аналіз відповідей доводить, що респонденти сприймають свободу слова як надійне, дійсне знаряддя у боротьбі за права людей, за створення правової держави, демократичного суспільства.

Як свідчать дані, на силу слова, на інформаційну відкритість в Україні покладають великі надії передусім учителі Центрального (43,0%) і Північного (40,5%) регіонів. Найменший інтерес до свободи слова виявили учителі Східного регіону (27,5%, зокрема Донеччини (20,0%). Чому? Мабуть тому, що слово не стало інструментом для досягнення мети, що у цій цінності зневірилися люди.

Маємо підкреслити: закріплення свободи слова як найважливішого демократичного інструменту розвитку соціального інституту освіти України залежить від умов, що або мотивують, або стримують її як у загальноукраїнському, так і в регіональному та обласному соціальному просторах.

Ділова активність людини є одним з критеріїв її дієвості, її дієспроможності. Зрозуміло, що позитивне сприйняття респондентами цієї чи іншої соціальної цінності викликане не дитячим безглуздом захопленням, а аргументами практичних життєвих обставин. Хоча чисто емоційне сприйняття демократичних цінностей Європи теж можливе за умов, що респондент не адаптує їх до реальностей власного буття.

Під таким кутом зору аналізувалися дані соціологічного дослідження про признание вчителями України права на будь-яку діяльність як найважливішу соціальну цінність, котру вони бажають затвердити у своєму житті завдяки входженню в європейський діловий простір.

Маємо констатувати, що ця цінність є найстабільнішим індикатором, який адекватно сприйнятий респондентами усіх регіонів. Коливання відмінностей щодо регіонального пріоритету не суттєве. Власне і показник займає тверде друге місце у рейтингу цінностей.

Детальний аналіз питання за соціально-груповими інтересами і потребами, доводить деякі розбіжності у поглядах учителів.

По-перше, простежується закономірність зростання дефіциту на отримання роботи або дозволу на будь-яку діяльність з переходом від однієї соціально-вікової групи до іншої у Східному та Південному регіонах (табл. 3). Мабуть, це природно, що пропозиції до працевлаштування зменшуються з підвищенням віку.

Виявилось, що старші вікові групи Івано-Франківської (41,2%), Донецької (41,7%), Чернігівської (46,2%) і Херсонської (46,2%) областей найбільшою мірою потребують допомоги для вирішення питання.

Зовсім нереальним виглядає таке хвилювання молодшої групи вчителів Північного регіону (52,0%). Скоріше, у неї відчувається стурбованість перспективою свого матеріального становища і професійної самореалізації. Вірогідно подібний настрій притаманний і середній віковій групі Центрального регіону.

По-друге, показник задоволеності жіночих груп щодо вирішення проблем професійної і супутньої діяльності коливається близько середнього українського показника (26,9%) від – 1,7% (Західний регіон) до + 2,2% (Північний регіон). Чого не можна сказати про чоловічі групи. Дефіцит відносно середнього рівня

виявився у Південному (- 7,6%) і Східному (- 5,2%) регіонах.

По-третє, в міських групах учителів потреби в реалізації права на працю тотожні або трохи вищі за середній показник (28,8%), крім Північного регіону (24,1%). До цієї цінності завищена увага селищних учителів Північного і Південного регіонів та сіл Східного регіону. Проте вона занижена у селищних педагогів Східного та Центрального регіонів і сільських Південного, Центрального і Західного регіонів.

Одна з фундаментальних цінностей суспільства ринкових відносин є перевага індивідуальних інтересів над колективними. Власне за її допомогою формується сильна особистість, метою якої є переборення будь-яких перешкод на шляху до розв'язання життєвих проблем, особистість, яка має бути переможцем у конкурентній боротьбі. Людям, які мешкають у пострадянському просторі, ще важко звикати до такого пріоритету. Для них ще не втратила значущості цінність: «спершу думай про Вітчизну, а потім про себе». Але життя радикально змінилося, зазнала змін і система соціальних цінностей, їх ранжування.

Фактичну зацікавленість у цьому феномені виявили 26,0% респондентів. Найбільш позитивно його сприймають викладачі Східного регіону (33,0%). Нижче від середнього потреба в ньому у педкадрів Північного (19,5%) і Західного (23,5%) регіонів.

Як і дві попередні позиції, перевага індивідуальних інтересів над колективними потребує аналізу у соціально-груповому вимірі.

Дослідження виявило три моделі ставлення соціально-вікових груп учителів до даної демократичної цінності. Перша, — це Східно-Центральна міжрегіональна модель, яка побудована на виключному інтересі до неї, насамперед молодшої соціально-вікової групи з поступовим зниженням інтересу середньої і старшої вікових груп. Здається, це найбільш органічна модель. Друга, Західно-Південна міжрегіональна модель демонструє, що генератором орієнтації на аналогічну цінність є середня вікова група. За нею йде молодша і далі – старша. Третя модель властива тільки Північному регіону. Оригінальність моделі полягає в тому, що генератором потреб у даної цінності виступає старша вікова група, хоча і її сподівання нижче середньоукраїнського показника. Далі йдуть, відповідно, середня і молодша. Невже це регіональна особливість

виключної поваги до старших поколінь, бажання молоді йти шляхом батьків? У будь-якому випадку явище гідне того, щоб його дослідити детальніше.

Дивним є й те, що найбільшу амбіційність у досягненні мети виявили жінки, зокрема Східного (34,7%) і Центрального (31,3%) регіонів (табл. 4). Недостатньо спрямовані до індивідуальної самореалізації вчителі чоловічої статі, особливо Центрального (11,8%), Північного (21,4%) і Східного (22,2%) регіонів.

Серед соціально-територіальних груп (табл. 5.) відзначаються вчителі міст Східного (37,0%) та Південного (30,2%) регіонів і селищ Центрального (32,2%) та Східного (30,9%) регіонів, а також сіл Центрального (29,7%) регіону. Недостатньо сконцентровані на досягненні власного професійного інтересу місцеві (23,7%) і сільські (20,9%) вчителі Західного і Північного (відповідно 17,2% і 17,1%) регіонів.

До речі, в «набір» цінностей, на які екстраполювалась увага респондентів, було включено ще одну – «можливість ігнорування прав інших», яка повинна була викликати в опитуваних як мінімум вагання. Проте 7,1% повелись на неї. Особливо чоловіки Північного (16,7%) і Західного (11,1%) регіонів та жінки Східного (11,0%) регіону; молодші вікові групи Східного (13,2%) і Північного (13,0%) регіонів; мешканці селищ Східного (14,5%) і Північного (11,6%) регіонів та сіл Східного (13,3%) регіону. Хоча відомо, що у правовій державі кожна людина не може бути обмежена у правах, якщо вона не обмежує право інших, не заважає іншим реалізовувати їх. Питання «Чому персонал шкіл не взяв під сумнів цю “підказку”?» – залишається відкритим для дискусії. Але головним припущенням має бути неможливість реалізовувати свої інтереси у суперечних справах за законом. Тут, як кажуть, відчувається голос ображення і незадоволення. Треба зробити наголос на тому, що на цей індикатор звернула увагу незначна кількість респондентів Центрального (2,5%) і Південного (4,5%) регіонів, а молодіжні групи взагалі не відреагували на нього. Однією з причин такого явища може бути традиція розвинутого громадського контролю за недопущенням та ігноруванням прав інших людей.

Виявивши орієнтацію педкадрів України на основні загальнодемократичні цінності Європи, дослідники звернули увагу респондентів на окремі елементи системи

Питання педагогіки

цінностей, котрі «працюють» у європейському освітньому просторі.

У запитанні «Який з європейських орієнтирів освіти Вам більше до вподоби?» — увага респондентів була зосереджена на таких цінностях, які тривалий час дебатуються не тільки у колі освітян, а й усієї громадськості України.

Першою серед них є ставлення до учня як суб'єкта соціальної взаємодії в системі освіти.

Ставлення вчителів усіх регіонів України до учня як суб'єкта соціальної

взаємодії в системі освіти виявилось нерівнозначно. Навіть найвищі показники, що репрезентують погляди респондентів АР Крим (16,0%), Донеччини (15,0%), Київщини (14,0%), Східного регіону (13,0%) є невітнішими, особливо на фоні практично абсолютного нехтування головною демократичною і, разом з тим, гуманістичною цінністю з боку Західного (4,0%; Івано-Франківська область – 2,0%) та Південного (9,0%; Херсонська область – 2,0%) регіонів.

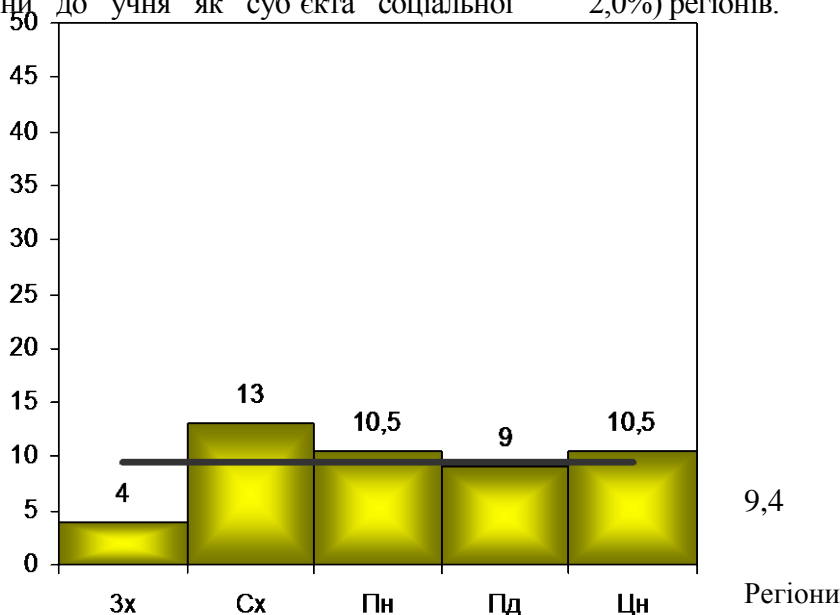

Рис. 2. Ставлення до учня як суб'єкта соціальної взаємодії в системі освіти

Значно диференційованіші погляди вчителів за соціально-груповими вимірами.

Так, найбільш розуміють значущість проблеми суб'єктності учнів педагоги старшої вікової категорії Центрального (20,0%), Східного (18,6%) та Південного (17,9%) регіонів і молодшої – Північного (20,4%) і Східного (13,2%) регіонів. Решта соціально-вікових груп мають показники, нижчі за 10,0%.

Не зрозуміло абсолютне, стовідсоткове нехтування питанням молодшими віковими групами Південного регіону, Черкаської області, та старшими — Івано-Франківської і Херсонської областей.

Більш-менш позитивно сприймають перехід учня у статус суб'єкта соціальної взаємодії у процесі навчання чоловіки Південного (19,4%), Центрального (17,6%) регіонів і жінки – Східного (13,3%) та Північного (11,4%).

Учителі селищ порівняно з іншими соціально-територіальними групами (крім міських груп АР Криму – 22,0% та Донецької області – 15,2%) доброзичливо ставляться до учня як суб'єкта соціальної взаємодії. До них

належать групи Північного (16,3%), Центрального (16,0%; Черкаська область – 18,2%), Східного (14,5%) регіонів. Пройгнорували цю цінність міські групи Івано-Франківщини і селищні Івано-Франківщини та Херсонщини.

Чому так важко вчителям України усвідомити, що відмінність у соціальних статусах педагогів та учнів саме актуалізує цю проблему? Без її вирішення освіті не вдасться сформувати самостійну, розумну, творчу людину, на чому наполягає суспільство. Час рішуче переходити від розуміння теоретичної значущості самоцінності освіти до її практичного втілення. Сутність її полягає в тому, що соціальний інститут освіти створює систему необхідного знання та умови для самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення учня за допомогою сукупного інструментарію, що пропонується дидактикою, носієм якого є учитель.

Він є творцем та аранжувачем системи предметного знання і фахівцем у галузі методики стимулювання пізнання. Без наявності в учня внутрішніх імперативів на

пошук знання праця вчителя має нульові наслідки. Учень у синхронному режимі є носієм статусу творця альтернативного сприйняття і самостійної інтерпретації системи предметного знання, самостійного створення уявлення про предметний макрота мікросвіт і визначення власного місця щодо функціонування й розвитку суспільства.

Формування демократичних відносин між викладачами та учнями підкреслює професор В.Кущенко: «забезпечити управління цими відносинами на засадах рівності здібностей і взаємної поваги, створити умови для формування майбутнього громадянина, здатного до професійної діяльності у соціально орієнтованій економіці»

У своїй більшості педкадри додержуються єдиного погляду на те, що держава є гарантом розбудови суспільства, в якому створюватимуться умови для адаптації європейських цінностей освіти.

Як кажуть у народі, на державу покладайся, але сам намагайся відповідати потребам сьогодення, розробляй професійні технології, адекватні викликам зовнішнього середовища, потребам освітянського ринку, удосконалюй мистецтво педагогічної праці.

Позбутися радянського комплексу доброго учителя-виконавця допомагає самокритичне сприйняття власної професійної діяльності крізь призму такої освітньої євроцінності, як «право вчителя на авторську програму навчання». Слід зауважити, що вона безпосередньо пов'язана з правом учня на вибір навчального закладу і викладачів. Тобто йдеться про освіту як відкриту систему. Відкритість передбачає конкуренцію. Конкуренція передбачає розквіт індивідуальної творчості.

Учні диференціюються педагогом за здібностями, за мірою зацікавленості навчальною дисципліною, за ступенем реалізації принципу послідовності та змістовної системності у її засвоєнні і та ін.

Крім основної програми предмета, як нормативного документа, викладач самостійно розробляє авторські програми, на які є попит, що найкращим чином репрезентують його як успішного фахівця і побудовані на наукових засадах. До таких авторських програм належать:

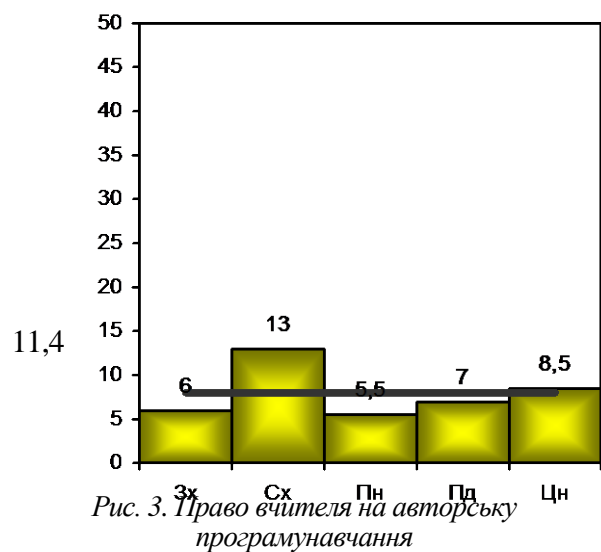
- програми-компенсації знань практичними вміннями;
- адаптаційні програми;
- реабілітаційні програми;

- програми зацікавлення навчальним предметом тощо.

Їх реалізація має проводитись у формі додаткових індивідуальних або факультативних (групових) занять. Викладач, який не має власної авторської програми навчання будь-якої категорії учнів – це нонсенс.

Подивимося на результати опитування слухачів обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, що увійшли у вибірку, чи до вподоби їм право вчителя на авторську програму навчання.

Виявилось, що таке право не дуже цікавить вітчизняного вчителя. Тільки 8% опитаних звернули на нього увагу (див. рис. 6). Більш-менш сприятливим є ставлення до нього селищних учителів (показники в межах від 11,8% до 16,4%, крім Північного регіону – 7,0%), низький відсоток респондентів, яким до вподоби ця цінність, ніби блокує її для динамічного входження в український освітянський простір. Серед усіх тільки вчителі Східного регіону виявили найбільшу прихильність до неї (13,0%). Незначна потреба такого права продемонстрована викладачами Північного (5,5%; Київська область – 2,0%) і Західного (6,0%; Івано-Франківська область – 4,0%) регіонів. У межах одного — Центрального регіону – прослідковується відмінність у ставленні до позиції, яка має характеризувати діаметрально протилежні культурні традиції (16,0% вінничанам до вподоби це право, водночас тільки 1,0% черкашан позитивно ставляться до нього).

Абсолютно байдуже ставлення до такого права виявилось серед чоловіків Івано-Франківщини, Херсонщини, Черкащини. Положення не врятує високий показник привабливого сприйняття цінності

з боку вчителів чоловічої статі Чернігівської (30,0%), Вінницької (27,8%), Луганської (25,9%) областей. З нульовим показником пройшли повз це питання старші вікові групи Львівщини, Київщини, Херсонщини, Черкащини. Для учителів-початківців, досвід роботи яких не досягає трьох років, таке явище пробачливе. Але чому воно так негативно відобразилось у поглядах тих, хто і за віком, і за досвідом мають бути в авангарді? Що це — хвороба аутсайдерства, яка означає, що деякі вчителі не задоволені своєю професійною діяльністю, вважають її обтяжливою, а, як кажуть, «запасного аеродрому» не мають?

Одним з проблемних питань є своєчасне реагування освіти на зміни в економічній, політичній, духовній життєдіяльності суспільства. Європа за американським взірцем вирішує ці проблеми за рахунок модульного навчання. Немоżliві ґрунтовні зміни у змісті програми навчання за будь-якою спеціальністю упродовж визначеного терміну. Але заміна окремих модулів програми на нові, які викликані виробничою необхідністю, — нормальне явище, що відповідає динаміці науково-технічного прогресу.

У зв'язку з перспективою входження України в Європейський Союз цікаво з'ясувати, як реагує вітчизняний викладач на такий освітянський євростандарт, як «гнучкість освітніх програм» (рис. 4.)

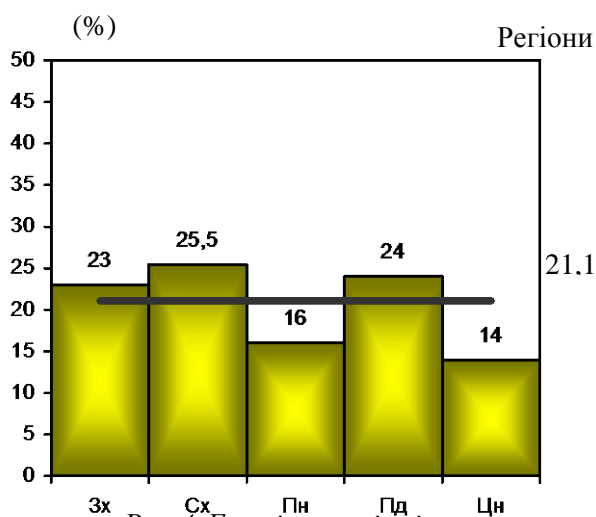

Рис. 4. Гнучкість освітніх програм, які відповідають сьогоденним вимогам зовнішнього середовища

Відчувається усвідомлення значною масою педагогів необхідності переходу до інноватики. Більш ніж 20-відсотковий показник репрезентує готовність учителів переходити до цільових програм навчання за конкретними модулями, відповідати вимогам зовнішнього середовища, своєчасно

реагувати на зміни у навчально-виховному процесі. Найбільшими прихильниками цього напрямку діяльності, за даними дослідження, є педагоги Східного, Південного, Західного регіонів, де показники позитивного ставлення до євростандарту дорівнюють 25,5% – 23,0%, особливо вчителі Львівщини, Донеччини, Криму.

За загальним індикатором лідером позитивного ставлення до гнучких програм є середні вікові групи учителів, зокрема Східного (32,8%) і Західного (28,6%) регіонів. Разом з тим, старша вікова група саме Західного (8,8%) і молодша Східного (7,9%) регіонів виявили найнижчий показник. У кожному регіоні жінки більш сприятливі до гнучких програм, ніж чоловіки. Учителі міст, за винятком Північного регіону, найбільш налаштовані на використання гнучких програм навчання. Надія Батьківщини — молоді педагоги всіх регіонів — не дуже радують громадськістю своєю орієнтацією на інноваційну педагогіку.

В останній час викликають стурбованість порушення законодавства України про відокремлення церкви від освіти і відвернення учнів від навчально-виховного процесу заради участі у політичних заходах, що і знайшло своє відображення у думках викладачів. У загальноукраїнському вимірі на це звернули увагу 11,4% опитаних. Найважливіший показник бажання відокремити школу від релігії та політики належить Східному, Центральному і Південному регіонам (рис. 5.)

Це питання найбільш сприймається вчителями Донеччини, Вінниччини, Криму, бо їм не зрозуміло підвищений вплив релігії на основоположні цінності освіти.

Дійсно, основоположними цінностями релігії є віра, надія на Господа Бога як Абсолютну Істину. Будь-які сумніви щодо Слова Божого сприймаються на рівні ересі. Основоположні цінності освіти, навпаки, виявляються у формуванні віри у самодосконалість людини. Альтернативні судження, сумніви є шляхами до пошуку Істини. З накопиченням знання про те чи інше явище постійно змінюється уявлення про нього. Тому в суспільних науках Істина не має закінченого змісту.

Однак уявний спокій щодо даної позиції демонструють учителі Західного регіону (7,5%). Мабуть, він породжений тим, що педперсонал навчальних закладів вже не звертає уваги на цей парадокс, оскільки зв'язки школи і релігії стали традиційною справою, “нормальною” культурною традицією. Хоча майже 12,0% представників

Питання педагогіки

старших вікових груп учителів бажають, щоб в Україні зберігалися загальноєвропейські стандарти. На це налаштовані більше львів'яни, ніж їх сусіди, більше жінки, ніж чоловіки, більше міські, ніж селищні та сільські групи учителів Західного регіону.

Також небезпечно занурювати учнів у політичні «ігрища» дорослих, просякнуті цинізмом і брехнею. Вони руйнують у молоді правильне сприйняття значущості

держави як найважливішого інституту управління суспільним життям, формують правовий нігілізм і всюдозволеність. Краще спрямовувати політичну складову шкільного руху на захист своїх прав та удосконалення громадянських обов'язків.

Порівняння поглядів окремо слухачів і окремо педперсоналу навчальних закладів ППО на проблемність вказаних цінностей надано в Таблиці 1 (Вимір поглядів у відсотках).

Таблиця 1

№	Ціннісні орієнтації педкадрів України	Слухачі	Викладачі
1.	Ставлення до учня як суб'єкта освітньої взаємодії	9,4	24,9
2.	Право учня на вибір навчального закладу і викладачів	13,4	14,1
3.	Державна підтримка професії викладача	70,3	50,5
4.	Право викладача на авторську програму освіти	8,0	8,7
5.	Гнучкість освітніх програм	21,1	28,9
6.	Відокремлення школи від релігії	11,4	3,7

Зацікавлені особи можуть самостійно проаналізувати і прокоментувати показники співвідношення у сприйнятті даних цінностей основними об'єктами взаємодії в системі післядипломної педагогічної освіти.

При проведенні опитування серед науково-педагогічного персоналу навчальних закладів ППО додаткова увага зосереджувалась на виявленні соціальних фактів, що відображають ціннісні орієнтації, які зближують викладачів і слухачів системи на шляху досягнення соціально-професійних інтересів.

Дослідники вважають, що викладачів різних категорій післядипломної освіти зближують такі євро цінності як: статусна сумісність, професійна відповідальність, інформаційна відкритість, соціальне партнерство, толерантність та інше, про що йдеться у Рисунку 6.

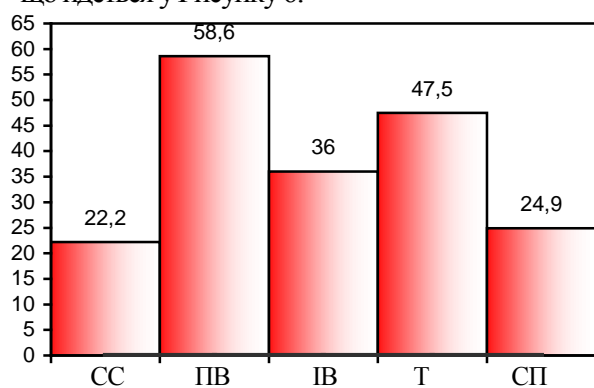

Рис. 5. Цінності євроосвіти, на які орієнтуються педперсонал НЗ ППО і які зближують їх зі слухачами

1. Статусна сумісність (СС)
2. Професійна відповідальність (ПВ)
3. Інформаційна відкритість (ІВ)
4. Толерантність (Т)
5. Соціальне партнерство (СП)

Вказані цінності властиві українському викладачеві, але вони не унормовані таким чином як в відповідних країнах Європи, тому і мають назву „європейські”.

За поглядами 58,6% респондентів, їм разом зі слухачами властива, насамперед, професійна відповідальність, хоча є деякі розбіжності в поглядах на регіональному вимірі. Так, у Західному і Південному регіонах акцент на відповідальність наближується до 70,0%, в той час як у Центральному – до 42,8%. У внутрірегіональному вимірі ще більше дистанціювання в сприйнятті цінностей. В рамках Східного регіону це виглядає таким чином: в Донецькому інституті тільки 20% респондентів налаштовані на признання єдності через профвідповідальність, а в Харківському – аж 84%. В рамках Південного регіону ще більші розбіжності між поглядами опитаних Севастопольського (100%) і Херсонського (20,0%) НЗ ППО.

Звісно, між усвідомленням власної професійної відповідальності і фактичною спрямованістю уваги, дій викладачів на реалізацію посадових завдань, як кажуть, „дистанція величезного розміру”, що деякою мірою підтверджується дослідженням. Безумовно, ніякої величезності немає. Але... Показник факту в загальноукраїнському вимірі менше наміру на 28,0%. Різниця в регіональному вимірі представлена в Рисунку 6.

Питання педагогіки

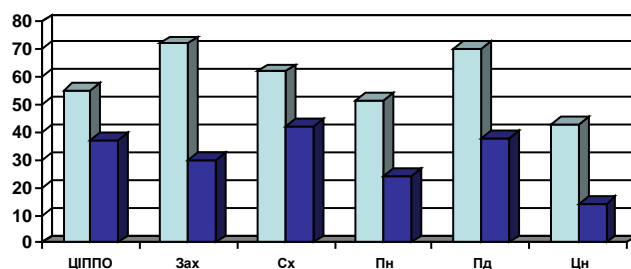

Рис. 6. Співвідношення усвідомлення власної відповідальності і спрямованості уваги, дій на реалізацію посадових завдань педперсоналу (у відсотках).

показник усвідомлення власної відповідальності;
показник фактичної реалізації власної відповідальності.

Найменші розбіжності у працівників ЦППО (17,6%) і навчальних закладів ППО Східного регіону (20,0%). У Донецькому інституті, у супереч існуючому стереотипу, фактична спрямованість на виконання педагогічних зобов'язань на 8,0% перевищує усвідомлення власної відповідальності. Найбільша нетотожність у педперсоналу Західного (42,0%) і Південного регіонів (32,0%). До речі, в останньому регіоні виявився значний дисонанс між поглядами і фактичними діями педкадрів на користь перших: в Севастопольському інституті розбіжність дорівнює 60,0%, в Херсонському лише 4,0%.

Друге місце серед ціннісних орієнтацій, що зближують викладачів закладів ППО зі слухачами займає толерантність.

Толерантність між колегами, одна частина яких навчає, а друга навчається, дуже делікатне явище. Ті, що навчаються, часто густо мають достатню якісну теоретичну і практичну озброєність. Метою підвищення своєї кваліфікації вважають можливість обміну досвідом з колегами інших регіонів, ознайомлення з новими досягненнями в педагогічній науці, в методиці навчання, в створенні технологічних інструментів, поглиблення своєї власної загальної ерудиції тощо. Педагоги, що навчають своїх колег, мають відповідати їх інтересам, потребам. Навчаючим потрібно постійно пам'ятати, що вони є виконавцями замовлення, не зважаючи на те, що належать до системи післядипломного навчання освітян. Розуміння сутності толерантного відношення до слухачів висловили 47,5% опитаних. Толерантність зближує колег, вважають 66,0% респондентів Полтавщини, 84,0% Харківщини, 64,0% Івано-Франківщини. Трохи занижена увага до неї у педперсоналу Дніпропетровського (20,0%) і Донецького (28,0%) Інститутів.

Як свідчать дані, 36,0% опитаних підтвердили, що однієї з цінностей, яка зближує педперсонал навчальних закладів ППО та слухачів на шляху реалізації

соціально-професійних цілей і завдань є інформаційна відкритість. На цьому наполягають 48,0% респондентів Західного і майже третина усіх інших регіонів України, особливо Херсонського (60,0%) обласного Інституту. Цю цінність, що з'єднує педагогічну спільноту, підтримує тільки 8,0% Севастопольського і 16,0% Дніпропетровського навчальних закладів ППО. Насправді немає більшої цінності в освітньому процесі, ніж широка інформаційна відкритість. Це джерело, що взаємно збагачує професійні можливості викладачів. Принцип інформаційної відкритості лежить в основі функціонування самої системи ППО. Не зважаючи на те, що будь-яка викладацька розробка може бути інтелектуальною творчою продукцією, яка охороняється законом, її значущість має бути доведена тільки завдяки професійному «френтгену», яким є слухачі - колеги, споживачі.

Майже чверть опитаних дійшли висновку, що соціальне партнерство належить до першочергових ціннісних орієнтирів, що зближують педагогів і слухачів в реалізації їх професійних завдань. Особливо шанобливе відношення до нього у співпрацівників Севастопольського (40,0%), Сумського і Херсонського (по 36,%) Інститутів. Що дивно, соціальне партнерство як ціннісна орієнтація освітян ще не знайшла свого «громадянства» в нормативно-законодавчих документах про освіту. Але воно сприймається педперсоналом як актуальне явище в умовах суспільства з прерогативою ринкових відносин, в умовах формування громадянського суспільства, де усі соціальні кластери об'єктивно пов'язані між собою, де кожна соціальна група має свої ресурси впливу на суспільне життя. Соціальне партнерство стоїть на варті взаєморозуміння, взаємоповаги між соціальними групами соціального інституту освіти і запорукою його сталого, продвинутого розвитку. Найнижче сприйняття цієї цінності у педперсоналу Івано-Франківського (8,0%), Львівського і

Дніпропетровського (по 16,0%) вищих навчальних закладів ППО.

Більшою мірою викладачів і слухачів післядипломної педагогічної освіти має зближувати статусна сумісність. На її значимість звернули увагу 22,2% респондентів. Особливо близько вона сприймається викладачами і методистами навчальних закладів Східного (26,0%), Південного (24,%) регіонів та такими навчальними закладами як ЦППО (25,5%), Донецький (40,0%) і Севастопольський (32,0%) Інститути. Низький показник орієнтації на дану цінність у Харківчан і Дніпропетровців (по 12,0%). Чому Європа звертає увагу на статусну сумісність, яка включає взаємодію трьох основних статусів особистості: професійний, економічний, громадський (політичний)? Реалізація вказаних складових створює істинний портрет педагога, якому властиві висока професійна ерудиція, економічна самодостатність, активна громадянська позиція. Кожна з складових ретельно впливає одна на одну. В сукупності вони формують образ людини, яка має право навчати дитину або дорослу людину, бо гідна поваги і наслідування з будь-якої точки зору. Скромне, м'яко кажучи, матеріальне становище педагога – це шлях до суспільної стагнації, до профанації освіти, до неповаги до Вітчизни. Статусна сумісність як ціннісна орієнтація вимагає високого рівня самоактуалізації професійної компетентності, що спирається на відповідну фінансову і матеріальну винагороду. А обидва попередні статуси гармонійно єднаються з такою необхідною для суспільства участю педкадрів в громадському житті країни, міста, селища, села.

Підсумовуючи погляди респондентів на сприятливість до європейських освітніх цінностей, маємо зробити деякі висновки.

По-перше, кращий інтегративний індикатор сприятливого ставлення до стандартів євроосвіти виявили педпрацівники Східного регіону.

По-друге, рейтинг найвищих показників за усім комплексом євроцінностей свідчить:

- старші вікові групи дають фору і молодшим, і середнім соціально-віковим категоріям, що додає їм честі як особистостям, крокують у ногу із сучасністю;

- соціально-статеві групи вчителів по-різному сприймають окремі соціальні цінності євроосвіти: жінкам ближче право учнів на вибір навчального закладу, гнучкість освітніх програм і державна підтримка престижу професії вчителя, чоловікам – ставлення до учня як суб'єкта соціальної взаємодії, право вчителя на авторську програму і відокремлення школи від політики і релігії;

- перше місце у позитивному ставленні до освітніх євроцінностей займають учителі селищ.

Соціальні факти, що виявились у результаті дослідження є упертою річчю і тому очікують відповідної реакції з боку компетентних осіб. Потрібно виявити причини неадекватного сприйняття педперсоналом України за регіональним і обласним виміром загальнодемократичних і освітянських цінностей Європи. Потрібна ціннісно-раціональна система дій, спрямованих на прискорену адаптацію соціальних євроцінностей до освітнього простору України.

Література

1. Азбука європейської інтеграції: Навчально-методичний посібник / Під заг. ред. І.В.Яковлюка. – Харків: Апекс+, 2006.
2. Астахова В. Система образования Украины в поисках ответов на глобальные вызовы эпохи / Валентина Астахова // Новый Коллегиум. – 2004. - №5.
3. Геополітичні орієнтації населення України. Результати опитування громадської думки. – К., 2003.
4. Головаха Є. Соціальні зміни в Україні та Європі: за результатами „Європейського соціального дослідження” 2005-2007 рр./ Є.Головаха, А.Горбачик. – К.: ІС НАН України, 2008.
5. Добренев В.И., Методика социологического исследования: Учебник/ В.И. Добренев., А.И. Кравченко – М.: ИНФА-М, 2006.
6. Довідник з європейської інтеграції: сайт євроатлантичної України. Електронна адреса: <http://eu-directory.eu-ua.info/>.
7. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір // Основні засади розвитку вищої освіти України: документи і матеріали. Ч. 2. — Тернопіль, 2004.
8. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього: Монографія. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2008. – 696
9. Основи демократії: Навч. посібник для студентів ВНЗ / За заг. ред. А. Колодій. – К.: вид-во «Ай Бі», 2002.
10. Пуховська Л.П. Стратегії формування загальноєвропейського простору професійної освіти / Л.П. Пуховская// Професійно-технічна освіта. – 2005. -